

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Sharqshunoslik. Востоковедение. Oriental Studies

SHARQSHUNOSLIK
ВОСТОКОВЕДЕНИЕ
ORIENTAL STUDIES

Jurnal websayti:

<https://orientalstudies.uz/index.php/os>

HINDIY TILI ANTROPONIMLARI

*Oyjamol Yunusova**O'qituvchi,**Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti**Toshkent, O'zbekiston**Email: ada.yunus.60@gmail.com*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar:

tilshunoslik, hindiy tili, antroponim, onomastika, antroponimika, shaxsiy ism, familiya, taxallus, hinduizm.

Annotatsiya:

Maqolamizning mavzusi – hindiy tili antroponimlari bo'lib, bu mavzu o'zbek hindshunosligida birinchi marta yoritilyapti. Insonlarga berilgan shaxs ismlari har bir tilda o'ziga xos ismlarning katta guruhini tashkil qiladi. Tilshunoslikda kishilarning nomlari antroponimlar deyiladi. Hind antroponimlari shaxs nomi, taxallusi, laqabini ifodalaydi va hind xalqining asrlar davomida shakllangan madaniy-ma'naviy merosi, an'anaviy urf-odatlarining namunasidir. Tadqiqot mavzusining maqsadi hind tilining antroponimlarini tahlil qilish, uning boshqa tillarning onomastik tizimlariga xos bo'lmagan xususiyatlarini o'rganishdan iborat. Har bir tildagi o'ziga xos ismlarning katta guruhi kishilarga berilgan shaxsiy nomlardir. Har qanday tilning lug'aviy tarkibi xalqning ma'naviy madaniyati, ijtimoiy munosabatlari, an'analari, turmushi, urf-odatlari ism-shariflarining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi so'zlar majmuasidan iborat. Onomastikada, xususan, antroponimikada bu majmua eng yaqqol namoyon bo'ladi: o'ziga xos nomlar inson hayotida katta ahamiyatga ega bo'lib, ular barcha tabiiy-biologik, ijtimoiy-tarixiy, madaniy, ishlab chiqarish jarayonlarining asosiy boshqaruvchi rolini o'ynaydi. To'g'ri ismlar lug'aviy zaxiramizning alohida qismi bo'lib, nafaqat lisoniy ma'lumotlar yig'indisini, balki ekstralingvistik jarayon va ob'yektni ham aks ettiradi. Ekstralingvistik hodisalar onomastik tadqiqotlarning o'ziga xosligi va ustuvorligini tashkil qiladi.

INDIAN ANTHROPONYMS

Oyjamol Yunusova

Teacher,

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: linguistics, hindi, anthroponym, anthroponymy, onomastics, personal name, surname, nickname, hinduism.

Abstract: The topic of our article is the anthroponyms of the Hindi language and this topic is covered for the first time in Uzbek indology. The personal names given to people form a large group of proper names in every language. The names of people in linguistics are called anthroponyms.

This article provides brief information about Indian anthroponyms linguistics are called anthroponyms. Indian anthroponyms represent the name, nickname, pseudonym of a person and are an example of the cultural and spiritual heritage and traditional customs of the Indian people, which have been formed over the centuries.

The purpose of the research topic is to analyze the anthroponyms of the Indian language, to study its features that are not characteristic of the onomastic systems of other languages. The lexical composition of any language consists of a set of words that reflect the peculiarities of the spiritual culture of the people, social relations, traditions, life, customs and names of people.

A large group of proper names in every language are personal names given to people. In onomastics, in particular, in anthroponymy, this complex manifests itself most clearly: proper names are of great importance in human life, they play the role of the main registrar of all natural-biological, socio-historical, cultural, production processes. Proper names are a separate part of our lexical reserve, reflecting not only the totality of linguistic information, but also an extralinguistic process and object. Extralinguistic phenomena make up the originality and priority of onomastic research.

ИНДИЙСКИЕ АНТРОПОНИМЫ

Ойжамол Юнусова

Преподаватель

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: языкознание, хинди, антропоним, ономастика, антропонимика. личное имя, фамилия, прозвище, индуизм.

Аннотация: Темой нашей статьи является антропонимы языка хинди, и эта тема впервые освещается в узбекской индологии. Личные имена, данные людям, образуют большую группу имен собственных в каждом языке. Имена людей в языкознании называются антропонимами.

Индийские антропонимы представляют собой имя, прозвище, псевдоним человека и являются образцом культурно-духовного наследия и традиционных обычаев индийского народа, формировавшихся на протяжении веков. Цель темы исследования - проанализировать антропонимы индийского языка, изучить его особенности, не характерные для ономастических систем других языков. Лексический состав любого языка состоит из набора слов, отражающих особенности духовной культуры народа, общественных отношений, традиций, быта, обычаев и имен людей. Большая группа имен собственных в каждом языке — это личные имена, данные людям. В ономастике, в частности, в антропонимии, этот комплекс проявляется наиболее ярко: имена собственные имеют огромное значение в жизни человека, они играют роль главного регистратора всех природно-биологических, общественно-исторических, культурных, производственных процессов. Имена собственные представляют собой отдельную часть нашего лексического резерва, отражающую не только совокупность языковой информации, но и экстралингвистический процесс и объект. Экстралингвистические явления составляют своеобразие и приоритетность ономастических исследований.

KIRISH

Ushbu maqola zamonaviy tilshunoslikning dolzarb muammolaridan biri – hindiy tili onomastikasi sohasida izlanishning ilk tajribasi. Hindiy tili onomastik mavzusii hindshunoslikda deyarli o'rganilmagan. Mavzuning dolzarbligi hindiy tili antroponimlarini o'rganish zarurati bilan bog'liq. Har qanday tilning lug'at tarkibi xalqning moddiy va ma'naviy madaniyatiga xos xususiyatlari, ijtimoiy munosabatlar, an'analar, hayot tarzi, urf-odatlarini ifodalovchi so'zlar majmuasidan iborat bo'ladi. Onomastikada, xususan, antroponimiyada bu majmua eng yaqqol namoyon bo'ladi: to'g'ri nomlar inson hayotida sodir bo'layotgan voqealarda kata ahamiyatga ega, barcha tabiiy-biologik, ijtimoiy-tarixiy, madaniy, ishlab chiqarish jarayonlarining asosiy registratori rolini o'ynaydi, bu ekstralingvistik hodisalar onomastik tadqiqotlarning o'ziga xosligi va ustuvorligini tashkil qiladi. To'g'ri ismlar lug'aviy zahiramizning alohida qismi bo'lib, u nafaqat lingvistik ma'lumotlar majmuasi, balki lingvistik jarayon va ob'ektini ham aks ettiradi.

TADQIQOTNING USULLARI

Mavzuning ilmiy yangiligi shundaki, u hind tillari antroponimlarini o'rganish bo'yicha birinchi tajriba bo'lib, o'zbek hindshunosligida ilk maqola hisoblanadi. Hindiy tilida so'zlashuvchi xalqlar orasida nomlash ekstralingvistik omillar, muayyan xalqning o'ziga xos turmush sharoitlari tufayli ba'zi o'ziga xos xususiyatlarni aniqlashga imkon beradi. Ism asosining to'g'ridan-to'g'ri va majoziy ma'nosidan tashqari, boshqa omillar, asosan, ekstralingvistik omillar nomlashning muhim motivlari bo'ladi. Til insonning dunyo haqidagi bilimlarini shakllantirish va mavjudligining eng muhim yo'lidir. Inson faoliyati jarayonida ob'ektiv dunyoni aks ettirgan holda barcha ekstralingvistik omillarni bilish natijalarini so'zda mustahkamlaydi. Inson tug'ilishi bilan oqunga nom beriladi, shu nom bilan ulg'ayadi, tabiat va jamiyatdagi har bir narsaning nomlanishini o'rganib boradi. Shu nomi bilan jamiyatda taniladi va shaxs sifatida shakllanadi. Hayoti davomida ko'plab ismlar bilan tanishadi va bu borada bilimi shakllanib boradi. Turli o'lkalar, mamlakatlarda insonlarning nomlanishining o'ziga xos yo'nalishi, uslublari va an'analari bor. Hindistonda ham ism berishning o'zgacha marosimlari bo'lib ko'p asrlik tarixga ega. Xususan, hindiy tilida so'zlashuvchi insonlarning farzandlariga ism qo'yish marosimi hanuzgacha diniy aqidalar, munajjimlarlarning kitoblari bo'yicha amalga oshiriladi. Hindiy tilida so'zlashuvchi hindistonliklarning ismi-shariflari, shoir, yozuvchilarning taxalluslari bilan bog'liq manbalarni o'rganishga harakat qildik. Hind antroponimlari bo'yicha adabiyotlar, ilmiy maqolalar, kitoblar topish muammo bo'ldi.

NATIJALAR

Ushbu muammoni onomastika nuqtai nazaridan ko'rib chiqish alohida qiziqish uyg'otdi. Rus, ingliz sharqshunoslari tomonidan xitoy, mo'g'ul va boshqa sharq tillarida so'zlashuvchi xalqlar onomastikasining umumiy nazariy muammolarini har tomonlama o'rganishga bag'ishlangan asarlar ko'plab yaratilgan. Hind antroponimlarning o'ziga xos ismlari bilan shug'ullanuvchi xorijiy tadqiqotchilar soni juda oz. O'tgan asrning 70- yillarida rus hindshunosi Zubkov A.P.ning "Hind antroponimiyasining umumiy muammolari" va "Hindiy tilida so'zlashadigan hindlarning ismlari" nomli maqolalari chop etilgan, xalos. Lekin shu maqolalarni topishning iloji bo'lmadi.

MUHOKAMA

Antroponim (qadimiy yunoncha "anthropus" - odam; "onya"- nom) so'zining lug'aviy ma'nosini anglashdan oldin biz antroponomika atamasiga nazar tashlashimiz lozim. Tildagi atoqli otlarning katta guruhini odamlarga qo'yiluvchi maxsus nomlar tashkil etadi. Odamlarning atoqli otlari fanda antroponimlar deb yuritiladi. Ismlarni o'rganish borasida tilshunoslikda ismshunoslik yoki nomshunoslikning bir sohasi onomastika bo'lib, kishilar ismi, sharifi, familiyasi, taxallusi, laqabi o'rganiladi. Onomastikaning kishi ismlarining kelib chiqishi, tarqalishi va shu kabi

masalalarni o'rganadi.¹ Onomastika so'zi yunoncha bo'lib, onomastika – nomlash, nom qo'yish san'ati ma'nosini anglatadi va tilshunoslikning har qanday atoqli nomlarni, ularning paydo bo'lish va o'zgarish tarixini o'rganuvchi bo'limi hisoblanadi. Muayan tilda mavjud bo'lgan barcha atoqli nomlar majmui.² O'zbek tili tilshunosligida Ernst Begmatov taniqli tilshunos olim, o'zbek onomasti- kasi – antroponimikasining asoschisi deb e'tirof etilgan. Tilshunos olim butun hayoti davomida-lisoniy ijodida nomshunoslik bilan – ismlar muammosi bilan jiddiy shug'ullandi. Atoqli olim ilmiy tadqiqotlari davomida leksikologiyaning ushbu yo'nalishida “Nomlar va odamlar”, “Ismingizning ma'nosi nima?”, “Kishi nomlari imlosi” kabi asarlarni yaratdi.³ Olim “O'zbek ismlari izohi” nomli qo'llanmasida 14.600 o'zbek ismlarining etnografik ma'nolarini izohohlab berdi. Insonlarning atoqli otlari qadimiy tarixga ega va bolani nomlashda tarixiy davr, iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy turmushning turli-tuman urf-odatlari muhim kasb etgan. Qadimgi Hindistonda ism qo'yish marosimlari diniy e'tiqod an'alariga ko'ra turlicha bo'lgan. E'tiqod jihatidan Hindistonda dunyoning asosiy dinlari tom ma'noda mujassamlashgan. Bular hinduizm, islom, buddizm, sikhizm, jaynizm, otashparastlik. Har bir din vakillarida ism qo'yish an'analari o'ziga xos bo'lgan. Hind xalqining qadimgi ajdodlari o'z avlodlariga ism qo'yishga katta ma'suliyatli vazifa deb qaraganlar. Ism qo'yishning ma'lum qonun-qoidalarga asoslangan juda ko'p usullarini o'ylab topganlar. Shulardan biri hinduizmda rashi jadvali asosida ism qo'yish usulidir. Unga ko'ra farzand kutayotgan ayol o'zi tug'ilib o'sgan ota-onasining uyiga boradi. Dunyoga keladigan farzandining tug'ilgan maskani onasining qizlik uyi bilan geografik joylashuvi nuqtai nazaridan mos kelishi lozim bo'lgan. Farzandi dunyoga kelgach, astrolog, ya'ni munajjimga (ज्योतिषी) murojaat qilgan. Bundan ko'zlangan maqsad chaqaloqqa ism qo'yish va unga taqvim tuzish marosimi bo'lgan. Taqvim tuzish chog'ida munajjim quyidagi ma'lumotlarga tayanadi: chaqaloqning tug'ilgan yili, oyi, hafta kuni, kun sanasi, soati, daqiqasi hamda chaqaloq tug'ilgan joyning geografik koordinatalari, osmon jismlarining va sayyoralarning holati. Bu jarayon murakkab bosqichlardan iborat bo'ladi va bu an'ana hozir ham uchraydi. Hindiy tilida antroponimlar hind jamiyatida diniy tasavvurlar bolalarning nomlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Hindiy tilidagi antroponimlar Hindiston tarixi, etnografiyasi, madaniyati urf-odatlari va turli dinlarini chuqurroq o'rganish imkonini beradi. Hindistonda turli xil millat va elat vakillari yashaydi. Masalan: bengallar, panoblar, kashmirlar, marathlar, gujarotlar, tamillar va boshqalar. Ularning hammasi o'z tili, madaniyati, urf-odatlariga ega bo'ib nomlanishi ham turlicha bo'lgan hind antroponimlari keng ma'nodagi atamalardir. Shu

¹ O'zbek tilining izohli lug'ati. I jild. T.2006. 89-bet

² O'zbek tilining izohli lug'ati. III jild. T.2007.127-128-betlar.

³ Rasulov R. Umumiy tilshunoslik. T.2007. 148-bet

bilan birgalikda o'ziga xos bo'lgan tor ma'nodagi antroponimlar ham mavjud. Agar dinlar bo'yicha tahlil qilsak, unda hindu antroponimlari (hinduizm diniga e'tiqod qiluvchilar), musulmon antroponimlari (islom diniga e'toqod qiluvchilar), sikh antroponimlari (sikhizm diniga e'toqod qiluvchilar) va boshqa dinlarga (nasroniy, buddizm,)e'toqod qiluvchilarning ham o'ziga xos antroponimlari bor. Hind oilasida farzand tug'ilgandan so'ng, ota-onalarning birinchi vazifasi unga ism qo'yish marosimini o'tkazishadi va bu marosim hinduizm da "Naamkaran-sanskar" deb ataladi. Bolaga ism qo'yish oson ish emas. Turli din va kastalarda nom berish an'anasi turli xil. Hinduizm an'anasiga ko'ra kohinlar o'zlarining maxsus munajjimlik bilimlari asosida ismning birinchi harfini tanlab oladilar. Ismning birinchi harfini tanlab olishning bu jarayoni mutlaqo o'zgacha va murakkab hisoblanadi. Buning uchun oila a'zolari tomonidan ism qo'yish marosimining barcha qoidalariga muvofiq amalga oshirilishi kerak. Qadimgi davrlarda ismning birinchi harfini tanlab olish odati bugungi kunga solishtirganda, bu odat biroz o'zgargan. Bugungi davrda ruhoniylar munajjimlik va numerologiya asosida mos keluvchi harfni tanlab olib, uning yordamida ism qo'yadilar. Xuddi shunday ism qo'yish marosimlari boshqa dinlarda ham bor.

Hind antroponimlari ko'p qatlamli va murakkab tizimga ega bo'lib, antroponomik modeli tuzilishi jihatidan ikki qismdan iborat bo'ladi: birinchisi insonlarning shaxsiy ismlari, ikkinchisi esa ijtimoiy nomlarini bildiradi. Hind antroponimlarining birinchi qismi ikki yoki uch qisimli komponentdan (tarkibiy qism) tarkib topgan bo'lib, ikkinchisi esa sintaktik jihatdan bosh komponent hisoblanadi. Birinchi komponent ikkinchisini aniqlab to'ldirib keladi. Hinduizm da yuqori tabaqalarga mansub insonlarning shaxsiy nomlarining birinchi komponenti sifatida hinduizm ilohlari yoki hind mifologiyasidagi qahramonlarning nomlari ko'p ishlatiladi. O'z navbatida mazkur nomlar shaxsning qaysi ilohga e'tiqod qilishiga bog'liq bo'ladi. Masalan: शिवप्रसाद (Shivprasad) ismi. Bu ismning birinchi komponenti uchun hinduizm dinidagi asosiy uch ilohlardan birining nomi bo'lib, shaxsning ushbu dinga e'tiqod qilishidan dalolatdir. Insonlarning nomlarining ikkinchi komponentida in'om etish, shodlik, vafadorlik kabi his-tuyg'ulni anglatuvchi so'zlar ham ishlatiladi. Bunga quyidagi misollarni keltirish mumkin: शिवप्रसाद → शिव –ma'bud nomi, प्रसाद- tuhfa, in'om; भगवतीलाल → भगवती ma'bud nomi लाल sevimli o'g'il रामविलास → राम afsonaviy qahramon विलास quvonch degan ma'nolarni ifodalaydi.

Ayol kishi nomining ikkinchi komponenti uchun odatda muannas jinsidagi so'zlar ishlatiladi. देवीकुमारी → देवी ma'buda nomi कुमारी balog'at yoshidagi qizlar ismi.

Shaxsiy ismlarning ikkinchi komponenti sifatida ishlatiladigan nomlar Hindistonning turli hududlariga bog'liq ravishda turli xil bo'ladi. Masalan, दान शिवदान komponenti Rajasthon shtatiga xos bo'lsa, विश्वप्रसाद komponenti Uttar Pradesh shtatining sharqida yashovchi brahman

va kshatriy kastalariga mansubligini bildiradi. Hind antroponimining ikkinchi qismi kishilarning qaysi hudud va tabaqaga tegishli ekanligini quyidagi namunalarda bilishimiz mumkin: सिंह - panjoblik, पटेल - gujratlik, सेन, राय - bengallik, राव-Andhra Pradeshlik. रामलाल चतुर्वेदी (Ramlal Chaturvedi) ushbu misoldagi चतुर्वेदी ijtimoiy nom hisoblanib, shaxsning brahman kastasiga oidligi, Uttar Pradesh shtatidan ekanligini bildiradi. Quyidagi misoldan insonlarning familiasiga ko'ra qaysi shtatdan ekanligini ko'rish mumkin :

Familyasi	Shtati
Ghildiyal, Uniyal, Nautiyal	Uttarkhand
Chaturvedi, Sharma	Uttar Pradesh
Deshmukh, Deshpande, Kulkarni	Maharashtra
Haratiya, Dalmiyal, Menariya	Rajasthan

Etimologik jihatidan ham hind antroponimlari rang-barangdir. Ularning tarkibida sanskrit bilan bir qatorda arab-forscha ismlar ham uchraydi. Bu esa ushbu xalqlarning o'tmishda Hindistonning ijtimoiy hayotiga ma'lum darajada ta'sir o'tkazganligidan dalolatdir. Masalan :

रामगुलाम → राम hind mifologiyasi qahramoni, गुलाम xizmatkor
शिवदास → शिव ma'budning ismi, दास xizmatkor, लाल
बहादुर → लाल sevimli, बहादुर qahramon

Aksariyat hollarda hindcha nomlardan insonning qaysi ijtimoiy sinf, kasta yoki dinga mansubligini aniqlashi mumkin. Hindular orasida xudolarning nomlari ko'pincha ism yoki uning birinchi qismi sifatida ishlatiladi. Masalan: erkaklarga quyidagi ismlar qo'yiladi: Krishna, Shiva, Indra, ayollarga esa Lakshmi, Durga, Sita. Ba'zan erkaklarga Sitaram va qizlarga Krishnadevi ismlari qo'yiladi. Hindu mazhabidagilar ilohlar ismlari bilan atalgan farzandlari doim shu iloh homiylikida bo'lishiga ishonadilar.

Qo'yilgan bu ismlar asosida bolaning hinduizmining shivaizm, krishnaizm, vishnuizm, jaynizm oqimiga mansubligini bilish mumkin. Quyi tabaqalar vakillari farzandlariga Murugan, Ayapan nomli ilohlarining ismlarini qo'ishadi. Ismning ikkinchi komponenti sifatida quyidagi nomlar qo'llaniladi :

राम चरण Ram Charan -Ramning xokipoyi, राम प्रसाद Ram Prasad -Ramning hadyasi, काली चरण Kalicharan (Kalining xokipoyi), हरि दास Haridas (Tangri xizmatkori). Drivedi, Shukla, Sharma, Varma familialar brahmanlar, Singh, Arora, Chopra kabi familialari esa kshatriy tabaqasiga oiddir. Panjobliklarda o'g'il va qiz bolalarning ismlari bir xil bo'ladi: Mahendr Singh o'g'il bola ismi, Mahendr Kaur esa qiz bola ismidir. Hindiston g'arbida va janubida istiqomat

qiluvchi nasroniy diniga e'tiqod qiluvchi aholi ismlarida yevropacha nomlar ko'p uchraydi. Katoliklar farzandlarini Meri, Entoni, Piter, Jon kabi avliyolarning ismlari bilan nomlashni afzal ko'rishadi. Protestantlar esa inglizcha ismlardan Tomas, Jozef, Jorj, Abraham ismlaridan foydalanishadi.

Hindistonda oila boshlig'iga ismi bilan murojaat qilish uning umrini qisqartiradi, degan ishonch bo'lgan. Shu tariqa ayollar turmush o'rtoqlariga ismlari bilan murojaat qilmaslik an'anasi boshlangan. Agar bolalar katta yoshdagi qarindoshlar nomi bilan atalgan bo'lsa, ularga ismlarini aytmasdan balki मुन्ना bolakay, पिंकी kenjatoy, छोटी kichkintoy, लाल erkatoym, गुड्डी qo'g'irchoq deb erkalab murojaat qilishadi.

Hind antroponimlari nomlarni qisqartirish holatlari ham uchrab, ular bir necha usullarda namoyon bo'ladi. Ular quydagilardir:

1. Shaxsiy nomning ikkinchi komponenti tushurib qoldiriladi. Masalan: राजेन्द्र प्रसाद ठाकुर Rajendr Prasad Thakur- राजेन्द्र ठाकुर Rajendr Thakur misolida shaxsiy ismning ikkinchi komponenti tushurib qoldirilgan.

2. Ijtimoiy nom tushurib qoldirilgan holda, uning o'rniga taxallusi ishlatilishi mumkin. Masalan: उपेन्द्रनाथ शर्मा Upenrdanath Sharma - उपेन्द्रनाथ अशक Upenrdanath Ashk. Ushbu misolda mashhur hind yozuvchisining ismi keltirilgan hamda ijtimoiy nomining ikkinchi bo'lagi tushurib qoldiriladi va uning o'rniga taxallusi ishlatilgan.

3. Shaxsiy ism bo'laklanadi va ijtimoiy nom tushurib qoldiriladi. Masalan: कृष्णचन्द्र चोपड़ा Krishnchandr Cho'pra - कृष्ण चन्द्र Krishn Chandr.

4. Ijtimoiy nom va shaxsiy nomning ikkinchi komponenti tushurib qoldiriladi. Masalan: कमलेश्वर प्रसाद सिंह Kamleshvar Prasad Sinh – कमलेश्वर Kamleshvar.

Mazkur misolda mashhur hind adibi ismi - sharifi keltirilgan bo'lib, uning o'rniga shaxsiy nomining birinchi komponenti qoldirilgan va ikkinchi hamda ijtimoiy nomi tushurib qoldirilgan.

5. Adabiy taxallusning boshqa nomlardan ustun kelishi, so'ngra uning ismga aylanish holati. Masalan: धनपतराय श्रीवास्तव Dhanpatray Shrivastav – प्रेमचन्द्र Premchand. Bu yerda atoqli hind yozuvchisi ismi keltirilgan bo'lib, uning ismi – sharifi o'rnida taxallusi ishlatilgan hamda bu taxallus keyinchalik uning yaxlit ismi- sharifi o'rnida qoldirilgan.

Kichkina mehmon oilaga qo'shilish arafasida bo'lsa yoki allaqachon kelgan bo'lsa, birinchi navbatda u uchun chiroyli ism qidirish boshlanadi. Ism - bu bolaning shaxsiyati. Har bir ota-ona o'z farzandiga chiroyli va ma'noli ism qo'yishni xohlaydi. Har bir ota-ona o'z farzandiga chiroyli va ma'noli ism qo'yishni xohlaydi. Bunday vaziyatda, bola tug'ilishidan oldin, ular unga ism qo'yish haqida o'ylay boshlaydi. Ota-onalar nomlarning ko'plab variantlarini izlashadi. O'z

Ismlariga o'xshash ismni yoki tangri nomining birinchi harfi bilan boshlanuvchi ismni qo'yishadi. Ba'zan bolaga nom oy yoki mavsumga qarab ham qo'yiladi. Bunday vaziyatda, agar bola yozda tug'ilgan bo'lsa, unda ota-onalar unga fasl va oyga ko'ra o'ziga xos nom berishlari mumkin.

Ism va familiya o'rtasidagi farq nima ?

Hindiy tilida upnam so'zi familiya deb tarjima qilinadi. Hindistonlik kriketchi Virat Kohli. Uning ismi Virat, familiyasi esa Kohli. Ya'ni, familiya ismdan keyin keladi. Kasta yoki ismning biron bir xususiyatini ifodalovchi ism bilan ishlatiladigan ikkinchi so'z familiya hisoblanadi. Mahatma Gandi, Sachin Tendulkar, Bhagat Singh kabi taniqli insonlarning ismlari Mahatma, Sachin, Bhagat, familiyalari esa Gandi, Tendulkar, Singh.

Familiya hindiy tilida tilida upnam deb ataladi. Endi biz Britaniya fuqarosi haqida gapiradigan bo'lsak, bunga ota-bobolari ko'p yillar oldin Britaniyaga ko'chib kelgan va avlodlari hozir butunlay Britaniyalik bo'lgan hindular kiradi. Shuningdek, Patel, Singh, Ahmad va Smitni o'z ichiga olgan ushbu hindistonlik Britaniya fuqarolarining familiyalari bo'yicha tadqiqotlar olib boriladi.

Hindistonda familiyalar son-sanoqsiz familiyalar umoni bor. Agar biz familiyalarni o'rganishni boshlasak, hind jamiyatining to'rtta varnasida bir xil tarzda topilgan bunday familiyalar juda ko'p. Aslida hind familiyalarining orqasida ilm yo'q, ular donishmandlarning ismlari asosida yaratilgan. Donishmand va donishmandlarning nomlari ham "Gotra"ga aylangan. Vaqt o'tishi bilan buyuk podshohlar ko'paygan sari familiyalar ham ko'payib bordi. Bir joyda familiyalar joy nomlarida ko'rinadi. Garchi barcha hindular bir urug'ga tegishli bo'lsa-da, vaqt hamma narsani o'zgartiradi. Hindistonda kimningdir o'tmishini familiyasiga qarab biladigan bo'lsak, musulmon yoki dalit hindularning kshatriya jamoasiga mansub bo'lishi yoki brahmanlar kastasiga mansub bo'lishi mumkin. Ammo diniy tarixchilarning fikriga ko'ra, barcha hindular qaysi bir donishmand, donishmand yoki Manuning farzandlari bo'lib, ular tabaqasi, dini, tabaqasi va rangidan qat'i nazar.

Nasl-nasabdan tuzilgan kasta: Vedalar davrida hech qanday familiyalar bo'lmagan edi. Smriti - hinduizmnining muqaddas kitoblari to'plamida naslga asoslangan familiyalar saqlanib qolgan, chunki o'tmishda faqat ikkita nasl bo'lgan- Suryavansh va Chandravansh. Yuqoridagi ikki nasl-nasabdan ko'plab kichik sulolalar vujudga kelgan. Suryavanshi Pratapi qirol Ikshvaku sulolasiga asos solgan. Qirol Raghu Raghuvanshni boshlagan Ikshvaku urug'ida shoh bo'lgan. Yuqoridagi ikki nasldan brahmanlar, kshatriylar, vayshiyalar va shudradalitlarning ko'plab kichik sulolalari shakllangan. Bu sulolalar vakillarining ism-shariflari Suryavansh, Chandravansh va Ikshvaku urug'larining nomlari bilan birga qo'shib aytilgan. Sulolalar ham urug'lar asosida

rivojlangan. Keyinchalik hindular, musulmonlar, nasroniyalar, jaynlar, buddistlar, sikhlar kabi turli din vakillarining o'ziga xos ismlari, familiyalari ham shakllandi.

O'zgaruvchi familiyalar: Biror kishi yoki jamiyat tomonidan mintaqa yoki din o'zgarishi bilan o'zgargan ko'plab familiyalar mavjud. Misol uchun, Kashmirdagi Bhat va Dhar islomni qabul qilganda, ular Batt yoki Bhatt va Dar deb nomlana boshlandi. Boshqa tomondan, hamrangiz Chauhan, Yadav va Parmar ismlarini eshitgan bo'lsangiz kerak. Ushbu shimoliy hindular Maxarashtra ga joylashganda, ular hozir Chavanlar, Jadhavlar va Pavarlar deb ataladi. Pandey, Pandey va Pandiya bu uchta familiya brahmanlarda ishlatiladi. Turli viloyatlarda tufayli ularning talaffuzi ham har xil bo'lgan. "Thakur" (Tagor) faqat Kshatriyalarga nisbatan qo'llanilishini hamma biladi, lekin bu brahmanlarga ham tegishlidir. Ilgari Thakur familiya emas, balki unvon edi. Bunga misol qilib mashhur shoir va yozuvchi Rabindranat Tagorning oilaviy familiyasini keltirish mumkin. Bu oila zodagonlar oilasi bo'lgan. Bu nufuzli unvon juda mashhur bo'ldi. Xon, Rai, Rao, Raval, Rana va Maharana ham juda salmoqli unvonlar ham bo'lgan. Ularning oilaviy familiyalari avloddan avlodga o'tib keladi.

Hindistonda Tata, Birla, Adani, Ambani, Bajaj, Damani, Mittal kabi taniqli biznes vakillarining ushbu oilaviy familiyalari nafaqat Hindistonda balki jahonda mashhur. Savdoga asoslangan familiyalar Hindistonning barcha viloyatlarida yashovchi barcha dinlarga mansub odamlarda ham uchraydi. Hindistonda Sony familiyasi juda mashhur, bu oltin yoki zargarning so'zining o'zgarilgan shaklidir. Keyinchalik bu odamlar oltin biznesi bilan shug'ullangan, shuning uchun ularni zardo'z deb ham atashgan. Ko'pchilik hali ham xuddi shunday biznes bilan shug'ullanadi. Gujaratda Lohewala, Jariwala singari zargarlar sulolalar mashhur. Yog'och buyumlar yasaydigan duradgorlar Sutar familiyasidan foydalanishadi. Biror bir kasbga asoslangan son-sanoqsiz familiyalar ko'p uchraydi. Hindistonning mashhur familiyalari: Singh, Thakur, Sharma, Tivari, Mishra, Xon, Pathan, Qureshi, Shayx, Smit, Vargese, Joshi, Sisodia, Vajpayi, Gandhi, Rathor, Patil, Patel, Jala, Gupta, Agarwal, Jayn, Shoh, Chauhan, Parmar, Vijayvargiya, Rajput, Mandel, Yadav, Karnik, Gaur, Rai, Dikshit, Bhattacharya, Banerji, Chatterji, Upadhyay, D'Souza, Ansari, Kushvaha, Porval, Bhonsle, Solanki, Deshmukh, Apte, Pradhanis, Jaalw, Bhatnagar, Srivastava, Nigam, Saksena, Chopra, Kapur, Kulkarni, Chitnis, Vaghela, Singhal, Pillai, Svami, Nair, Singham, Gosvami, Reddi, Naidu, Das, Kashyap, Puranik, Dasgupta, Sen, Varma Kohli, Dubey, Chawla, Pandey, Mahajan, Bohra, Katju, Axuja, Nagar, Bhatia, Chaturvedi, Chadda, Gill, Sehgal, Tuteja, Mahija, Nagauri, Zaidi, Tagor, Sutar, Bhardwaj, Mahar, Kahar, Suryavanshi, Shekhawat, Rana, Dhangar, Dange, Arya, Vishvakarma, Pathak, Nath, Pandit, Xanna, Maheshvari, Shahu, Ja, Majumdar va boshqalar.

Musulmon familiyalari orasida eng ko'p uchraydigan Xon va Patthan familiyalari bor. Chingiz Xon yoki Xon nomini eshitgan bo'lsangiz kerak. U mo'g'ul lashkarboshchisi bo'lgan, shundan keyingina Hindistonda O'rta Osiyoda Xon so'zi ishlatila boshlangan. Hindistonda Boburiylar davrida har 100 hindistonlik musulmon oilasiga bittadan "xon" tayinlangan. Bu tayinlanganlar soni ko'paygach, asta-sekin familiya tarzida qo'llanila boshlangan.

Hind shoirlarining taxalluslari

Asosiy ism	Taxallusi
Mahadevi Varma	Aadhunik yug ka Mira / Zamonaviy davr Mirasi/
Tulsidas	Kavi Shiromani /Shoirlar javohiri/
Surdas	Khanjan Nayan /Chittak ko'zli/
Harivansh Ray Bachchan	Halavadi kavi /Realist shoir/
Suryakant Tripathi	Nirala /O'zgacha/
Abdul Hasan	Amir Xusro'

Hind adiblarining taxalluslari

Dhanpatray	Navab Ray,Premchand
Kedarnath Mishr	Prabhat
Upenrdanath	Ashk
Shivmangal Sinh	Suman
Phanishvar Nath	Renu
Keylash Saksena	Kamleshvar
Ramvillas Sharma	Niranjana

Hindiy tilida *upnam* so'zi familiya, unvon, taxallus ma'nolarini bildiradi. Brahmanlar kastasida aksariyat familiyalar va unvonlar kastasida keng tarqalgan. Bu familiyalar qanday paydo bo'lgan? Qadimdan brahmanlar eng oliy kasta bo'lib, muqaddas bitiklar- Veda⁶ kitoblarini o'qiy olishgan. Veda kitoblari eng qadimiy til veda tilida yaratilgan. Vedalar 4ta kitobdan iborat: "Rigveda", "Yajurveda", "Samaveda" va "Atharvaveda". Ularni o'qib o'rgan brahman koinlari jamiyatda eng obro'li va ziyoli olim sifatid e'tirof etilgan. Ularga olimlik unvoni berilib asosiy ismlari bilan birga qo'llanilgan. Ikkita Veda kitobini o'qigan kishi Dvivedi deb atalgan. Uchta Veda kitoblarini o'qigan kishi Trivedi nomi bilan nomlangan, Tripati deb ham atashgan, keyinchalik ularning familiyasi Tivari bo'lgan. To'rtta Veda kitobini o'qiganlarga Chaturvedi unvoni berilgan. "Yajurveda"ni o'qiganlar Shukl yoki Shukla deb nomlanishgan. To'rtta Veda kitoblari, Puranalar, Upanishadlarni biluvchi brahman Pandit deb nomlangan. Shastri unvoni esa

olim degan ma'noni bildirgan. Hukmdorlar ko'plab brahmanlarga turli unvonlar berishgan, keyinchalik ularning avlodlari tomonidan familiya sifatida ishlatilgan. Brahmanlarning familiyalari shu tariqa ommabop udumga aylandi. Rao, Raval, Maharaval, Kanungo, Mandlik, Zamindar, Chaudhari, Patvari, Deshmukh, Chitnis, Pradhan, Banerji, Mukherji, Joshiji, Sharmaji, Bhattji, Vishvakarmaji, Maithliji, Jha, Dhar, Srinivas, Mishra, Mendola, Apte kabi familiyalar o'zlarining alohida tarixiga ega bo'lgan familiyalardir. Hozir ham mashur hind davlat arboblari, olimlarining asosiy ismlari bilan birga hurmat bilan Pandit, Shastri nomlarini qo'shib aytishadi. Hindistonning birinchi Bosh vaziri Pandit Javohirlal Neruning oilaviy unvoni bo'lgan. Lal Bahodir Hindiston davlatiga qilgan xizmatlari uchun Shastri unvoni bilan taqdirlangan edi. Hind familiyalari turli xil nomlanish tizimlariga asoslangan va ular hududdan hududga qarab o'zgarib turadi. Ismlarga din va kastalarning ta'siri ham bo'ladi chunki ular diniy va epik dostonlardan olinishi mumkin. Ko'pgina hindular uchun ularning tug'ilgan nomi rasmiy ismlaridan farq qiladi; Tug'ilgan ismi munajjimlar bashorati asosida bu odam uchun qulay bo'lgan harf bilan boshlanadi. Familiya ishlatilmaydigan jamoalarda ismi bolaning jinsiga qarab mabudning nomi yoki bobo - buvisining ismi bo'lishi mumkin. Ba'zan diniy ta'limotlar doirasida chaqaloqlarga ikkinchi ism beriladi. Bu ism bolaning qaysi kastaga mansubligini bildirish uchun qo'yiladi. Kastalarni aniqlash uchun ishlatiladi va har doim ham kundalik hayotda shaxsning rasmiy ismi sifatida qo'llanilmaydi. Kastaga asoslangan kamsitilish yoki kastadan betaraf qolish tufayli ayrim odamlar Kumar familiyasini qabul qilishgan. Bunday familiyani asosan san'at namoyandalari, xususan kinoakterlardan Muhammad Yusuf Khan Dilip Kumar, Harikrishan Goswami Manoj Kumar va Rajiv Hari Om Bhatia esa Akshay Kumar kabi kino taxallusini o'z familiyasi sifatida qabul qilgan. Hindiy tilida so'zlashuvchi aholi o'rtasida quyidagi familiyalar mashhur: Tripathi, Shrivastav, Jayn, Kapur, Mishra, Trivedi, Chaturvedi, Gupta, Malhotra, Varma, Sharma, Saksena, Malho'tra, Mittal, Sinh.

XULOSA

Hind antroponimlarini antroponimik namunalar asosida yanada mukammal va etnolingvistik, etnomadaniy nuqtai nazardan o'rganishimiz kerak. Bu mavzuda o'zbek hindshunoslari tomonidan keng ko'lamdagi ilmiy izlanishlar olib borilsa maqsadga muvofiq bo'ladi deb hisoblaymiz. Yuqorida keltirilgan fikrlar natijasida xulosa qilish mumkinki, hind antroponimlari etimologik tizim jihatidan murakkab va ular ustida chuqur ilmiy - tadqiqot ishlarini o'rganishni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdurahmanova M.H., Yunusova A.A. Hind filologiyasiga kirish. TDSHU. 2022.
2. В.М.Бескровный. Хинди-русский словарь. Государственное издательство иностранных и национальных словарей. М. 1959.
3. D. D.Sharma. Panorama of Indian anthroponomy. Mittal Publication. 2005
4. O'zbek tilining izohli lug'ati. I jild. T.2006
5. O'zbek tilining izohli lug'ati. III jild. T.2007
6. Rasulov R. Umumiy tilshunoslik. T.2007
7. Э.А.Бегматов. Ўзбек тили антропонимикаси."Фан".Т.2013
8. रमेशचन्द्र महरोत्रा, मानक हिन्दी के शुद्ध प्रयोग. राधाकृष्ण प्रकाशन प्राईवेट लिमिटेड, दिल्ली .200

Internet saytlari:

1. <https://www.google.com/search?q=the+origins+of+hindu+personal+names>
2. <https://surnames.behindthename.com/names/usage/indian>
3. https://hindi.webdunia.com/current-affairs/surname-110011800067_1.html
4. <https://exambaaz.com/hindi-kaviyon-ke-upnaam/>
5. Sinha, Rai & Sinha .Learning Recognition of Ambiguous Proper Names in Hindi.
<https://www.researchgate.net>.